

ANTTI KASVIO — TIMO KYNTÄJÄ —
ILKKA NOUSIAINEN, **Marxilaisen sosiologian
näkökulmia**. Teoreettisesta yhteiskuntatutkimuksesta. Oy Gaudeamus Ab, Forssa 1972,
284 s.

»Marxilaisen sosiologian näkökulmia» on suomalaisen vallankumouksellisen sosiologian ensimmäinen tilinteon hetki, synteesi siitä prosessista, joka alkoi positivismin kritiikistä ja päättyi ymmärtävän ja kriittisen yhteiskuntatutkimuksen kautta marxismiin. Tämän synteessin merkitys on sitäkin suurempi, kun teos ilmestyi poliittisen taistelun riehussa kuumimmillaan yliopistoilla. Mikä on tämän teoksen teoreettinen ja käytännöllinen anti? Nämä kysymykset liittyvät marxilaisessa analyysissä toisiinsa, teoreettinen hyvyys punnitaan viime kädessä poliittisessa taistelussa. Millainen on »Marxilaisen sosiologian näkökulmia» vallankumoussosiologian oppikirjana?

Poliittisen taistelun kannalta katsoen »Marxilaisen sosiologian näkökulmia» on outo kummajainen. Kasvio, Kyntäjä ja Nousiainen suorittavat Marxin rekonstruktiota kuin kirkkomaalarit kirkon restauraatiota. Huolellisesti askel askeleelta ikäänkuin hiljaisen urkumusii-kin säestämänä he maalaavat Marxin, tuon ylittämättömän sosiologin ja talousteoreetikon muotokuvan. Eivätkä he käytä kansankieltä,

vaan latinaa. Paperille piirtyvät ilmaiset eivät ole arkikieltä sen enempää kuin akateemisen porvarillisen sosiologian sanastoa, vaan koukeroista hegeliaanisen juhlallista dialektiikkaa.

Tällainen on ensivaikutelma »Marxilaisen sosiologian näkökulmista», epäkäytännöllinen ja monimutkainen artikkelien kokoelma, joka sitä paitsi ei täytä johdonmukaisen puoluekantaisuuden vaatimuksia. Se ei luo uskonvarmuutta, ei ole yksiselitteinen eikä »leniniläinen».

Mädän on kuitenkin — ainakin osittain — luovuttava tästä ensivaikutelmastamme. Rekonstruktio ei tarkemmassa analyysissä osoittautukaan kirkkomaalaukseksi. Kaikessa problemaattisuudessaan »Marxilaisen sosiologian näkökulmia» nousee suomalaisen marxismi-keskustelun tärkeäksi puheenvuoroksi.

Edellä ironisoiden esiin tuodut teoksen piirteet ovat epäilemättä sen keskeisimmät heikkoudet. Kasvio, Kyntäjä ja Nousiainen syylistyvät tämän tästä aivan turhaan tekstin monimutkaistamiseen, toistoihin ja Marxin »hymistelyyn». »Koukeroimisen mestari» on erityisesti Timo Kyntäjä, jonka teksti eräiltä osiltaan muistuttaa lähinnä salakirjoitusta. Hänen puolustukseksensa on kuitenkin heti todettava, että toisinaan hänen esitystapansa nousee suorastaan runollisiin mestarisuorituksiin. Esimerkiksi sopii seuraava vieraantumisen luonnehdinta:

»... tieteestä tulee Tiedettä. 'Yleinen hyvä' korotettiin keski-ajan loputtua Yleiseksi Hyväksi, yksityinen intressi pyhitettiin Yksityiseksi Intressiksi. Työstä tuli todella Työtä, vapaa-ajasta sen vastakohta, Vapaa Aika. Yksilö sitten — niin, yksilöstä tuli eristetty, alaston Yksilö, vapaa työläinen.» (s. 126)

Kyntäjän jonkinlaisena vastakohtana on Antti Kasvio, jonka artikkeli tuotantotavasta on teoksen selkein ja luettavin osa. Kasvio yksinkertaistaa ja tekee asioita ymmärrettäväksi, pitää teosta koossa. Nämä tyylilliset kommentit voi päättää teoksen artikkelien epätasaisuuden toteamukseen. Teoksen toimitus (Veronica Stolte-Heiskanen, Arto Noro) on epäilemättä arvioinut julkaisemisen nopeuden (huomioi poliittinen tilanne yliopistoilla) tärkeämmäksi kuin tyylillisen hiomisen. Nykyisessä muodossaan artikkelit ovat useissa koh-

din päällekkäisiä ja aukkokohtat saa lukijan mielikuviut itsä tyyttää.

»Marxilaisen sosiologian näkökulmien» keskeinen piirre on täydellisen pesäeron tekeminen porvarillisen sosiologian suuntaan. Tämä erottautuminen tapahtuu paljon radikaalimmin kuin esim. jossain Sczepanskin »Sosiologian peruskäsitteissä» tai jopa Osipovin »Sosiologiassa», joissa länsimaista sosiologiaa käsitellään strategialla »kritisoida-ottaa oppia». »Marxilaisen sosiologian näkökulmien» mukaan porvarillinen sosiologia edustaa teoreettista mielivaltaa tai suoranaista hämäystä. Siitä ei voi mitään oppia. On palattava Marxiin. Tämä »paluu Marxiin» suoritetaan teoksessa elegantisti Grundrisseen ja Pääomaan sekä lähinnä länsi-eurooppalaiseen marxismi-keskusteluun nojautuen. Lopputulos on epäilemättä hyvä. Kasvion, Kyntäjän ja Nousiainen Marxin tulkinta ylittää huomattavasti tavanomaisen oppikirjatason ja tahallisesti tai tahattomasti virheellisten ei-marxilaisten marxismi-analyysien tason.

Jos teoksessa lyödäänkin lukkoon suhtautuminen porvarilliseen sosiologiaan, niin avoimeksi jää kirjoittajien suhtautuminen »sosialistiseen sosiologiaan», ts. sosialistimaissa harjoitettavaan sosiologiseen tutkimukseen, Leniniin, Staliniin, marxismi-leninismiin. Tämän »sosialistisen sektorin» unohtamista voi pitää tarkoituksellisenä rajauksena. Jo nykyisessä muodossaan »Marxilaisen sosiologian näkökulmia» sisältää niin paljon ja niin »vaikeasti sulatettavaa» asiaa, että siitä olisi tarpeeksi kahteenkin oppikirjaan.

Tämä selitys tuntuu kuitenkin horjuvalta. »Paluu Marxiin»-strategia ja pitäytyminen länsi-eurooppalaisessa marxismi-keskustelussa on indikaattori muustakin kuin pelkämästä rajausongelmasta. Ensinnäkin tämä strategia heijastaa näiden vallankumoussosiologiain intellektuaalisia juuria. Ne ovat Länsi-Euroopassa, eivät Neuvostoliitossa ja muissa sosialistisissa maissa, joissa myös harjoitetaan Marxin ja muiden marxismin perustanlaskijoiden ajatusten intensiivistä tutkimusta.

Toiseksi paluu (pelkkään) Marxiin jättää avoimeksi suhtautumisen marxismi-leninismiin ja reaalisesti olemassa olevan sosialismin ongelmiin. Osittain

tämä »avoimuus» on vain näennäistä. Se kriittikki, joka avoimesti tähdätään porvarilliseen sosiologiaan osuu (harhalaukaus?) myös Neuvostoliitossa ja muissa Itä-Euroopan maissa harjoitettavaan ns. konkreettiseen sosiologiaan. Monetkaan sikäläiset tutkimukset eivät tarkastele yhteiskunnallista kokonaisprosessia, sosialismin olemusta tai tämän yhteiskuntamuodostuman historiallista kehitystä, vaan työläisten viihtyvyyttä, ostosmatkojen pituutta, perheiden kulutustottumuksia yms. Ovatko nämäkin tutkimukset porvarillisia? Tai kääntäen, voiko »piecemeal social engineering» olla vallankumouksellista marxilaista sosiologiaa?

Vastaus näihin kysymyksiin on mahdollista antaa vain ottamalla huomioon nykypäivän sosialististen maiden ongelmat, sosialismin ja kapitalismin rinnakkainelo, maailman muuttuminen. »Paluu Marxiin» on epäilemättä välttämätön edellytys marxilaisen yhteiskuntatieteen ymmärtämiselle. Mutta onko se myös riittävä ehto?

Ilmari Susiluoto